

A magyar diskurzusfunkciókról a Lexikai-Funkcionális Grammatikában

Gazdik Anna (Université Paris Diderot-Paris 7)

Az előadás célja annak a kérdésnek a körüljárása, hogy milyen előnyökkel járhat a magyar mondat szerkezetét egy nem transzformációs keretben, a Lexikai-Funkcionális Grammatikában ábrázolni és a kapcsolódó jelenségeket formalizálni. Az LFG moduláris, az eltérő nyelvi információkat különböző szinteken ábrázoló elmélet, amelyben a reprezentációs szintek eltérő felépítésűek és különböző primitívumokból állnak. Ennek megfelelően lehetőség nyílik arra, hogy a diskurzus és szintaktikai funkciókat különböző szinteken, de egymásra leképezve ábrázoljuk.

Az előadás első felében emellett érvelek, hogy a szintaktikai funkción (pl. alany, tárgy) két szintaktikai kategória közötti viszony értendő (pl. az alany és a mondat), amelynek jele lehet bizonyos nyelvekben a szintaktikai egyeztetés. Ezzel szemben a diskurzusfunkciók (topik, fókusz) általában szemantikai tartalmak viszonyát jelenti, és gyakran nem is feleltethetők meg egy konkrét szintaktikai konstituensnek.

A következő részben azt illusztrálom példákkal, hogy nincs teljes átfedés a mondatokban szintaxis és prozódia, valamint szintaxis és információs szerkezet között. A prozódia kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a fókuszra tulajdonított irtóhangsúlyt nemcsak a szintaktikai fókuszpozícióban álló elemek kaphatják (ez is a fókusz szemantikai, mintsem szintaktikai megközelítése mellett szól), hanem a fókuszpozíciót megelőzőben, vagy a mondat végén állók is. Ismert jelenség az is, hogy gyakran nem az egész, szintaktikailag fókuszra titulált konstituens kap prozódiai prominenciát, hanem csak egy bizonyos része.

Mielőtt rátérnék az információs szerkezet LFG-s kezelésének bemutatására, röviden szólok arról, miért lehet szükséges az információs szerkezet mint autonóm nyelvi szint feltételezése (ebben távolról sincs egyetértés az irodalomban). Ezt követően az információs szerkezet két alapegységét, a topikot és a fókuszt próbálom meg definiálni, hiszen ezek az LFG architektúrájában is fontos szerepet játszanak. A topik definíciójánál Büring (2003) elemzéséből indulok ki és emellett érvelek, hogy a kontrasztív topik válaszadási stratégiaként való elemzése a (nem kontrasztív) topikokra is kiterjeszhető. A fókusz meghatározásánál azt veszem figyelembe, hogy a fókuszos mondat nem lehet diskurzuskezdő, azaz mindenképpen a diskurzusban korábban elhangzottakra, leginkább az előző mondra reagál (válaszol a kérdésre, korrigálja, stb), ezen belül a fókusz a reakció kitüntetett eleme.

Ezek után azokat az eseteket szedem pontokba, amelyekben az információs szerkezeti kategóriák nem a feltételezett szintaktikai pozíciót foglalják el. Ilyen például a többszörös fókusz, illetve a többszörös kérdések a magyarban, valamint a fókusz és a kérdőszavak viszonya:

- (1) (Jó, de) JÁNOS mikor ment haza?
- (2) (Jó, de) mikor ment haza JÁNOS?
- (3) Ki mikor ment haza?
- (4) Ki NEM A BALATONON tötötte a nyarat?
- (5) János MINDEN KÉRDÉST megválaszolta (de Pali nem biztos).

Végezetül pedig egy lehetséges elemzés első lépéseit mutatom be az LFG-ben, amelyben a szintaktikai pozíciók információs szerkezet szempontjából semlegesek, ám az információs szerkezet függvényében különbözően töltődhetnek fel szintaktikai és diskurzusfunkciókkal is rendelkező elemekkel. A mondat szerkezet (Kömlösy András meglátása szerint) lapos felépítésű, amelyben az információs szerkezetre való leképeződés függvényében követik egymást elemcsoportok, de ezeknek többféle sorrendje, kombinációja is megengedett. Az információs szerkezet tekintetében Butt & King (1996)-ra támaszkodom, akik szerint ez a szint *topik, fókusz, stb.* halmazokból áll, hozzávéve Dalrymple (2010)-es elemzését, aki az információs szerkezetet szemantikai leírásokkal egészíti ki.